УДК 316.32

КАРТИНА СВІТУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Б. В. Пешко

аспірант

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна

У матеріалах розглядається глобалізація як головна тенденція світового розвитку, новий світопорядок, у якому функціонують нові суспільні цінності, формується новий індивід, нова система суспільної мотивації і просторової організації соціуму.

***Ключові слова**: картина світу, глобалізація, соціальний простір, методологія, пізнання*

The materials globalization is seen as the main trend of world development, a new world order in which there are new social values, a new individual, a new system of social motivation and spatial organization of society.

***Key words**: picture of the world, globalization, social space, methodology, knowledge*

У сучасних вітчизняних і зарубіжних філософських дослідженнях тема глобалізації довгий час займає одне з головних місць, а кількість фахових публікацій з вивчення глобалізаційної проблематики неухильно зростає. Нині феномен глобалізації торкається практично всіх сфер цивілізаційного розвитку суспільства і не є випадковим ефектом соціального буття. Без глобалізаційного переосмислення методологічних підходів до вирішення екологічних, економічних, політичних, фінансових, культурологічних, освітніх, наукових, гуманітарних, футурологічних та ін. проблем, неможливо скласти наукову картину світу і передбачити найближчі перспективи планетарного і суспільного розвитку. Однак, окрім позитивних моментів дослідники відмічають і випадки непередбачуваних негативних факторів, зокрема наявність фактів нещадної експлуатації та крайньої маргіналізації агентів глобалізованого соціуму тощо. Відомий американський учений, директор Інституту стратегічних досліджень при Гарвардському університеті С. Хантингтон, оцінюючи нові тренди світового розвиту, підкреслював їх суперечність: «Світова політика вступає в нову фазу, і інтелектуали миттєво навалили на нас потік версій стосовно її майбутнього обліку: кінець історії, повернення до традиційного суперництва між націями-державами, занепад націй-держав під натиском протилежно спрямованих тенденцій – до трайбалізму і глобалізму – та ін. Кожна з цих версій охоплює окремі аспекти нової реальності

[1, с. 34]». Сьогодні, на думку американського ученого, різні цивілізації приречені існувати в єдиному глобалізованому просторі, що істотно активізує життєві потенції суспільного організму і змушує його по-новому бачити і конструювати картину світу, адже без цього складно надіятися на успіх у справі правильного розуміння сучасних планетарних тенденцій та протистояння загрозам всесвітнього масштабу.

Картина світу виступає важливим методологічним компонентом у пізнанні людиною об'єктивної реальності особливо під час реалізації мегапроектів, які мають не лише регіональне, а й планетарне значення. Сутність картини світу не можна визначити однозначно, хоча для нашого дослідження достатньо буде сказати, що вона дає узагальнене уявлення про цілісність світу, біосферну єдність природи і людства, місце і роль людини у цій системі. Багатоаспектну цивілізаційну картину розвитку світу представили у своїх працях М. Вебер, А. Тойнбі, О. Шпенглер, К. Ясперс, Д. Белл, Е. Тоффлер, А. Турен та ін., визначивши коло проблем, над якими доведеться наполегливо працювати наступним поколінням філософів, найважливішою серед яких виділялася соціально-просторова проблематика і процеси, які впливають на структурно-системні трансформації світу. Соціальний простір органічно об'єднує в єдину цілісність величезну масу різноманітних компонентів світової реальності, тому виступає методологічною основою складної глобальної відкритої системи, евристичний і практичний потенціал якої використовується у науці недостатньо. Наукове обґрунтування і прикладне вирішення цих проблем безумовно забезпечить мобілізацію нових природних і соціальних ресурсів в інтересах здійснення гуманістичного прогресу суспільства з урахуванням футуристичних проектів глобалізаціції.

Концептуальною розробкою картини світу займалося багато учених. Однак вичерпати цю проблему не можливо, адже на кожному історичному етапі вона поповнюється новими фрагментами, які потребують фундаментального теоретичного узагальнення та систематизації. Для сучасної науки актуальним завданням є осмислення сутності глобалізаційних процесів, які стрімко розгортаються у світовому просторі. Глобалізаційна картина світу є головним складником загальної картини світу, який істотно змінює її соціально-просторову конфігурацію. Глобалізаційний креатив глибоко проникає в структуру сучасної картини світу і спонукає суспільство жити і бачити природне і соціальне довкілля по-новому. Глобалізація відбувається на соціоприродному тлі, тому закономірності, специфіку, особливості глобалізаційних процесів найвиразніше можна простежити саме у контексті тих просторових змін, які відбуваються в картині світу під впливом цих процесів. Сучасна картина світу формується в складних умовах глобалізації, для якої соціально-просторові параметри є визначальними. Зміна традиційних світоглядних акцентів на глобалізаційні у сприйнятті людиною просторової дійсності вимагає від неї нових форм діяльності і поведінки. У сучасних умовах людство саме постає глобальною системою, на яку покладається глобальна відповідальність і самовідповідальність за майбутнє всього світу. На сучасному етапі культурно-історичного розвитку людство виступає як складна

глобально організована відкрита система, яка потребує якісно нових підходів, логіки і форм розуміння соціальної дійсності.

Наукова картина світу є ґрунтовним і максимально узагальненим результатом пізнавальної діяльності людини на конкретному етапі суспільного розвитку. Вона відображає рівень пізнавальних можливостей історичного суб'єкта, вибудовує систему взаємозалежностей природних і соціальних предметів, явищ, подій у просторі й часі. Вона синтезує передові теорії та наукові досягнення і демонструє інтелектуальний рівень розвитку суспільства його здатність до модернізації та глобалізації, спроможність соціального простору знаходити відповіді на виклики часу. Головна функція картини світу полягає в тому, що вона формує науковий світогляд суб'єктів практичної діяльності і таким чином впливає на процес прийняття правильних рішень у межах досяжного просторового континууму.

Сучасна наука використовує передові інноваційні технології для послідовного накопичення нових матеріалів, якими систематично доповнюється картина світу. До неї включаються об'єкти нової якості, об'єкти, які здатні до саморозвитку. У її структурі створюються мережеві системи, які перебувають у стані постійної трансформації. Одночасно удосконалюються методологічні принципи пізнання світового простору. Розвиток картини світу відображає системні соціально-просторові зміни, у яких, у межах цілісної конфігурації світу, відбувається органічна взаємодія природного і соціального, матеріального і духовного, індивідуального і суспільного, глобального і регіонального тощо. Натомість збільшення кількості глобальних конфліктів, загострення геополітичних суперечностей, реалізація мегапроектів з негативним екологічним ефектом веде до багатополярної картини світу з непередбачуваними наслідками нового переформатування світового простору. Логіка трансформації наукових уявлень про світ наглядно показує, що найпоширенішою характеристикою сучасної картини світу є просторова метафора глобалізації.

Люди, народи, культури, суспільства виступають творцями і носіями картини світу, тому в умовах глобалізації вона природно виконує світоглядну та інтеграційну функцію в сфері науки і практики, формує нову конфігурацію соціального простору і дає усвідомлення кожному індивідові відчуття відповідальності за його організацію та впевненість у особистій причетності до історичної долі всього людства. Вона наглядно показує, що глобалізація ставить перед людством проблеми, які не залишають йому іншого вибору як навчитися жити в єдиному відкритому соціальному просторі, переборюючи розбіжності, розрізненість, зберігаючи самобутність культур, багатовікових традицій, наповнюючи їх загальнолюдським змістом. Досягнення цієї мети без адекватного розуміння специфіки процесів які народжуються і формуються в глобалістиці не уявляється можливим.

Сьогодні наукова картина світу дуже тісно пов'язана з поняттям глобалізації. Термін «глобалізація» вживається тут для характеристики інтеграційних процесів планетарного діапазону, які відбуваються в царині економіки, фінансів, політики, культури, антропогенного тиску на

природу, екології, а також у сфері соціально-просторової організації суспільних відносин, які за формою мають загальний характер, а за змістом відображають сенс світового співіснування. Глобалізація символізує вихід соціальних процесів за локальні межі свого протікання і здобуття ними планетарної соціально-просторової розмірності.

Соціально-гносеологічні витоки глобалістичних ідей можна легко помітити у попередній історії становлення людської цивілізації, починаючи з античної космології і завершуючи науковими відкриттями кінця XIX – початку XXI ст. Багато зарубіжних дослідників, зокрема Р. Робертсон і М. Уотерс, стверджували, що глобалізація – це тривалий історичний процес і характерні прикмети глобалізації соціального простору можна побачити вже у XV ст. Перші теорії пояснення світового порядку і побудови традиційного суспільства продемонстрували прагнення людського мислення до виходу за межі наївного сприйняття соціального простору і часу та спробу осмислити земні явища на рівні планетарного універсуму. Враховуючи ці обставини, Г. Терборн на тлі культурно-історичного розвитку людства виділяв шість етапів глобалізації, початок яким, на його думку, поклала експансія соціального простору світовими релігіями у III-VII ст. Космологічні теорії, релігійна картина світу, мореплавство, учення про біосферу, геологія, геополітика, екологія, космонавтика, мирний атом, електроніка, світова економіка та ін. лягли в основу утвердження науково-технічного прогресу, який, у свою чергу, інтенсивно впливав на формування глобалістичних поглядів на просторову конструкцію світу.

Становленню глобалістичного світогляду сприяв також бурхливий розвиток суспільно-гуманітарних наук, які активно впливали на пробудження міжнародного національно-визвольного та антидискримінаційного руху у багатьох регіонах земного простору. Прагнення до свободи, рівності, справедливості, атмосфера миру, співробітництва, довіри зміцнили у ідейно-політичному просторі світу просування прогресивних сил до реалізації концепцій конвергенції та співіснування держав з різними соціально-формаційними системами, культурами, способами господарювання. Установка на розрядку міжнародної напруженості, втілення у світову практику правил мирної співпраці, урегулювання міграційних процесів, запровадження широкого діалогу з кардинальних проблем цивілізаційного розвитку, обґрунтування ідеології позаблокового існування, проведення транснаціональної політики стали основою глобалістичного переформатування соціального простору і конституювання глобалістики як науки. Намагання відтворити об’єктивну глобалізовану картину світу, розширення міжнародної торгівлі, зміцнення світової економіки, розгалуження фінансової системи, інтернаціоналізацію політичних зв’язків показали об’єктивний характер глобалізації та її значення в конструюванні соціально-просторової моделі світу.

Література

1. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / С. Хантингтон // Полис. – 1994. − №1. – С. 33-48.